ePublishing

Lexicographic Bulletin

Vol 2 (1940)

Lexicographic Bulletin

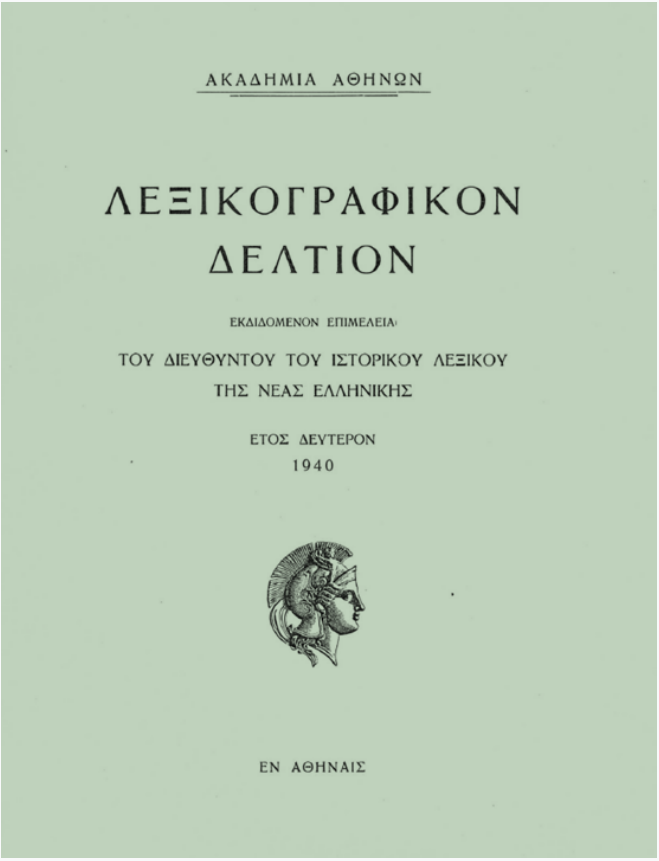
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
1940

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἔτυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ

Dimitrios Georgakas

doi: 10.12681/ld.39161

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 15/08/2025 21:09:16

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
1940

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α. Α. Παπαδοπούλου Ἐπιρρήματα εἰς - α . . . . . σελ. 3 - 74

Βασ. Φάβη Μετάθεσις καὶ ἀντιμετάθεσις φθόγγων . . . . . » 75 - 122

Δ. Γεωργακᾶ Ἐτυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ . . . . . » 123 - 141

Ν. Π. Ἀνδριώτη Ἐτυμολογικὰ . . . . . » 142 - 157

Ἐξετυπώθη τῇ 28 Φεβρουαρίου 1941.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΑ

ἀναμνοιάζω

Παρὰ Σαχλίκῃ φέρονται οἱ στίχοι 154 - 155 (ἔκδ. Wagner σ. 68)

ὅταν κερδαίνῃ ὁ ζαριστής, πολλοὶ τὸν συντροφιάζουν,
ἀμμὴ ὅταν χάνῃ, ἀφίνουν τον κι οὐδὲν τὸν ἀναμνειάζουν.

Ὁ Σ. Ξανθουδίδης[1] κατ' ἀρχὰς ἑρμηνεύων *ἀναμοιάζω* = «δὲν σκέπτομαι, παραμελῶ» γράφει *κι οὐδὲ τὸν ἀνεμοιάζουν*, ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι ὀρθῶς ἔχει *κι οὐδὲν τὸν ἀναμνοιάζουν*· τὸ μὲν *κι οὐδὲν* = καὶ δέν, περὶ δὲ τοῦ *ἀνα-* πβ. *ἀναθυμᾶται* στίχ. 92,184 (ὄχι *ἀνεθυμᾶται*, ὡς διορθοῖ ὁ Σ. Ξανθουδίδης).

Βραδύτερον ὁ ἴδιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἐρωτοκρίτου[2] πραγματεύεται περὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ Ἐρωτοκρίτῳ ἀπαντῶντος *ἀναμνιάζω* (οὕτω γράφει τὴν λέξιν) καὶ ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ῥῆμα εἶναι ἄσχετον πρὸς τὸ *ἄνεμος* (ὡς ἐδέχοντο ὁ Γιάνναρης καὶ ὁ Chestacoff) καὶ πρὸς τὸ *ὁμοιάζω*. «Εἶναι — λέγει ὁ Σ. Ξανθουδίδης[3] — νεώτερος εἰς *-γάζω* (ἢ *-ηάζω*) σχηματισμὸς γενόμενος ἐκ τοῦ *ἀναμνήσω - ἀνέμνησα* (τοῦ *ἀναμμνήσκομαι*) καὶ σημαίνει ἐνθυμοῦμαι, σκέπτομαι, φροντίζω. Εἰς τὸν Σαχλίκην . . . εὕρηται . . . . *κι οὐδὲν τὸν ἀναμνειάζουν*». Καὶ παραθέτει τύπους *ἀνάμνησαν, ἀνήμνησεν, ἀναμνήσω, ἀναμενείμαι* (= ἐνθυμούμενος ἀναφέρω) κτλ. καὶ γνώμην τοῦ Π. Παπαγεωργίου πρὸς αὐτὸν διατυπωθεῖσαν ὅτι «οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ *ἀναμμνήσκω* καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ὑπόκεινται εἰς τὸ *ἀναμιάζω, ἀνεμιάζω*»· συμπεραίνει δὲ τὸ κατ' αὐτὸν «βέβαιον ὅτι τὸ *ἀναμιάζω* εἶναι νεώτερος σχηματισμὸς ἐνεστῶτος εἰς *-ιάζω* (Γ. Χατζιδάκι ΜΝΕ 1,276 κέξ.) γενόμενος ἐκ τῶν τύπων *ἀναμνήσω - ἀνέμνησα*».

Τὸ δίδαγμα τοῦ Σ. Ξανθουδίδου εἶναι, νομίζω, ἐσφαλμένον, διότι τὸ *ἀναμνιάζω* δὲν δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ ἐκ τοῦ *ἀνέμνησα*. Εἰς *-ιάζω* μετεπλάσθησαν τὰ παρ' ἀρχαίοις εἰς *-ιῶ* (*-ιάω*) λήγοντα, οἷον *μουδιάζω, κελεφιάζω, κοπιάζω* (αἱμωδιῶ, κελεφιῶ, κοπιῶ) κτλ., ὁμοίως δὲ ἄλλα εἰς *-άω* ἀναλογικῶς ἐκ τοῦ ἀορίστου ἐσχημάτισαν ἐνεστῶτα εἰς *-άζω*, π. χ. *διψάζω, πεινάζω, σπάζω* (διψῶ, πεινῶ,

---

[1] Βυζαντὶς 1 (1909) 347.

[2] σ. 395 - 396.

[3] σ. 396.

σπῶ) κτλ. Ἀλλ' ἐκ ῥήματος εἰς -*ίσα* νομίζω ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ κανονικῶς ῥῆμα εἰς -*ιάζω*· πράγματι φαίνεται ἀδύνατος ὁ σχηματισμὸς τοῦ *ἀναμνειάζω* ἐκ τοῦ *ἀναμνείεμαι*. Ἔπειτα ἐξεταστέον ἂν σημασιολογικῶς ἔχει πράγματι τὸ *ἀναμνιάζω* σχέσιν πρὸς τὸ *ἀναμιμνήσκω*.

Ἡ ὀρθὴ ἑρμηνεία καὶ τοῦ στίχου τοῦ Σαχλίκη καὶ τῶν τοῦ Ἐρωτοκρίτου νομίζω ὅτι εὑρίσκεται διὰ τῆς γραφῆς *ἀναμνοιάζω*. Τὸ ῥῆμα τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ σήμερον ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τοὺς τύπους *ἀναμοιάζω* καὶ *ἀναμνοιάζω*, σημαίνει δὲ μεταβατικῶς εὑρίσκω ὁμοιότητάς τινος πρὸς ἄλλον (συνών. *παρομοιάζω, σουσσουμιάζω*), π. χ. *δὲ δὸν ἀναμνοιάζω μὲ κιανένα*[1]. Νομίζω ὅτι τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Σαχλίκη

ἀμμὴ ὅταν χάνῃ, ἀφίνουν τον κι οὐδὲν τὸν ἀναμνοιάζουν.

Ἡ ἔννοια αὐτοῦ εἶναι: ὅταν κερδίζῃ ὁ ζαριστής, πολλοὶ τὸν πλησιάζουν καὶ τὸν συντροφεύουν μὲ τὴν σκέψιν βεβαίως νὰ ὠφεληθοῦν, ὅταν ὅμως χάνῃ, τὸν ἐγκαταλείπουν καὶ δὲν τὸν ἀναγνωρίζουν (δηλ. δὲν εὑρίσκουν τάχα νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς γνωστόν των πρόσωπον). Ὁμοίως κεῖται καὶ ἐν Ἐρωτοκρίτῳ *ἀναμνοιάζω* στίχ. Λ 867 *ἤφηκε πάλι τσοὶ πολλοὺς καὶ μπλεὸ δὲν τσ' ἀναμνοιάζει*, ὁ ὁποῖος εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν ἀνωτέρω τοῦ Σαχλίκη (*ἀφίνουν τον κι οὐδὲν τὸν ἀναμνοιάζουν*).

Περαιτέρω δὲ κατήντησε τὸ *ἀναμνοιάζω* (= ἀναγνωρίζω) νὰ δηλώσῃ τὸ *ἐνδιαφέρομαι, φροντίζω*, ὥστε *δὲν ἀναμνοιάζω* = ἀφροντιστῶ. Οὕτως ἔχουν τὰ χωρία τοῦ Ἐρωτοκρίτου

Λ 823 *κι οὐδὲ γεράκια οὐδὲ σκυλλιὰ οὐδ' ἄλογ' ἀναμνοιάζει* (πβ. καὶ Λ 831).

Λ 774 *νὰ πέμπῃ δοῦλο μὲ γραφές, τὸ φίλο ν' ἀναμνοιάζῃ.*

Παρομοίαν πρὸς τὸ *ἀναμοιάζω* ἐξέλιξιν σημασιολογικὴν ἔχει τὸ ῥῆμα *ἀναγνωρίζω* (ἀρχ. ἀναγνωρίζω), π. χ. *δὲν τὸν ἀναγνωρίζει γιὰ συγγενῆ του - γιὰ φίλο του*[2].

παμπώνω

Παρὰ Σαχλίκῃ φέρονται οἱ στίχοι

123 (Παπαδημητρίου) *ἐπάμπωσέ με ἡ τύχη μου, εἰπέ μου, γεῖρε, φύγε,*

287 *ἰδὲ τὸ ποῦ σ' ἐπάμπωσεν ἡ μοῖρά σου, Σαχλίκη.*

Ὁ Ξανθουδίδης[3] θεωρήσας ἀνύπαρκτον τὸ ῥῆμα *παμπώνω* διώρθωσε τὸν πρῶτον στίχον εἰς *ἐπόμπεψε* ἢ *ἐκόμπωσε*, εἰς δὲ τὸν στίχ. 287 ἀποκατέστησε τὴν

[1] ἰδ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ν. Ἑλληνικῆς ἐν λ. *ἀναμοιάζω*.

[2] αὐτόθι ἐν λ. *ἀναγνωρίζω*.

[3] Βυζαντὶς 1 (1909) 362 καὶ 367.

γραφὴν τῶν κωδίκων M καὶ P ἤτοι *ἀπέσωσεν*. Ὁ κ. Φ. Κουκουλὲς[1] ἐσημείωσεν ὅτι τὸ *παμπώνω* λέγεται ἐν Πελοποννήσῳ (Λάστα) ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐξαπατῶ, ἄρα τὸ κείμενον ὀρθῶς ἔχει *ἐπάμπωσε*.

Συνάπτει δὲ ὁ Κουκουλὲς τὸ *παμπώνω* πρὸς τὸ *θαμπώνω*, διὸ καὶ παραβάλλει τὸ συνώνυμον *στραβώνω*. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ κοινὸν *θαμπώνω* λέγεται καὶ ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τοὺς τύπους *θαβώνω* (*θαβὸς*) καὶ *θοβώνω* (*θοβὸς*), ἐν Σουφλίῳ δὲ τῆς Θρᾴκης *χαμπώνω*, ἕτερος δὲ τύπος δὲν ἀπαντᾷ, τὸ δὲ *παμπώνω* δὲν φαίνεται δυνατὸν ὅτι παρῆχθη ἐξ αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἡ λέξις δέον νὰ ἑρμηνευθῇ.

Παρατηρῶ ὅτι τὸ *ἐπάμπωσε* εἰς τοὺς ἀνωτέρω δύο στίχους σημαίνει ὄχι θαμπώνω, ἀλλὰ παραγκωνίζω, περιφρονῶ (*ἐπάμπωσέ με ἡ τύχη μου, σ' ἐπάμπωσεν ἡ μοῖρα σου*), ταύτην δὲ τὴν σημασίαν ἔχει ἐν Καρπάθῳ τὸ ρῆμα *ἀπαμπώθω* (ἀπὸ + ἀμπώθω) ὑπὸ τοὺς τύπους *ἀπαππώθω* καὶ *ἀποππώθω*. Τὸ μεσν. ρ. *ἀμπώθω* (ἀρχ. ἀπωθῶ) ἀπαντᾷ σήμερον πολλαχοῦ, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *ἀμπώνω* (Ἤπειρος, Κέρκυρα, Παξοί, Στερεὰ Ἑλλάς), ὁ ὁποῖος φέρεται καὶ ἐν Λεφαράνα Ἱστορ. Σωσάννης 102, καὶ *ἀβώνω* (Κεφαλληνία, Νάξος)[2], τὸ δ' ἐν Λάστᾳ *παμπώνω* ἀπαντᾷ παρὰ τὸν ἁπλοῦν τύπον *ἀμπώνω*. Κατὰ ταῦτα τὸ παρὰ Σαχλίκῃ *ἐπάμπωσε* ἔχει ἐνεστῶτα *ἀπαμπώθω*, καθ' ἃ καὶ *ἀπογράφω - ἐπόγραφα*, *ἀποδίνω ἐπόδωκα* κτλ.

Ὁμοίως ὁ κ. Κουκουλὲς[3] διώρθωσε τὸν στίχ. 51 (Παπαδημητρίου)

ἐξύπνησέ με ἡ τύχη μου εἰς τὸ πολιτικαρεῖον

εἰς *ἐξήμπωσέ με* (= ὤθησε, προώθησε· πβ. φρ. *μ' ἀμπώθει ἡ μοῖρα*). Νομίζω ὅτι γραπτέον *ἐξάμπωσε* παρὰ τὸ *ξαμπώθω*, ὅπως *ἐπάμπωσε* παρὰ τὸ *παμπώθω*, διότι τὸ ἁπλοῦν εἶναι *ἀμπώθω* καὶ ὁ ἀόρ. (καὶ σήμερον ἐν Κρήτῃ) *ἄμπωσα*, ὄχι *ἤμπωσα*.

μῶκος

Ἡ λέξις *μῶκος*, γνωστὴ ἐν Ἠπείρῳ, ἐν Μακεδονίᾳ καὶ πολλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου, σημαίνει ἐν Τριφυλίᾳ τὸν βλᾶκα, τὸν μωρότατον, ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν τῇ φρ. *μοῦ κάνει τὸ μῶκο* (= ὑποκρίνεται ἄγνοιαν πρὸς ἐμπαιγμόν μου) καὶ *μῶκο*! (= σίγα!). Πόθεν ἡ λέξις;

Ὁ G. Meyer[4] συνάπτει τὴν λέξιν πρὸς τὸ Ἰταλ. moccio κτλ., ἀλλὰ δὲν πείθει. Τὸ οὐσ. *βῶκος* λέγεται ἐν Λαρδανελλίοις, Θρᾴκῃ, Πόντῳ, Ρόδῳ, Σερίφῳ

---

[1] Λαογραφία 3 (1911) 369.

[2] ἰδ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ν. Ἑλληνικῆς ἐν λ. *ἀμπώθω*.

[3] Λαογραφία 3,368.

[4] Neugriech. Studien 4,53.

καὶ ἀλλαχοῦ καὶ σημαίνει τὸν γέροντα βοῦν (Λαρδανέλλια) καὶ ἁπλῶς τὸν βοῦν (Θράκη), μεταφορικῶς δὲ τὸν εὐήθη, τὸν δύσνουν (πολλαχοῦ), ὅπως καὶ *βόιδι* κοινόν, *βούβαλος* ἐν Ρόδῳ (= ὁ εὐήθης), ἐν Γένᾳ τῆς Θράκης λέγουν τὴν φρ. *σὰν τὸ βῶκο εἶναι* (σὰν τὸ βόιδι). Εἶναι δὲ ἐντεῦθεν καὶ ἐπώνυμον *Βῶκος*[1]. Ἐν Κοτυώροις τοῦ Πόντου ἐλέγετο καὶ *βοῦκος*.

Τὸ ὄνομα *βῶκος* φαίνεται Λωρικὸν ὑπόλειμμα ἀντὶ *βοῦκος*, ὃ ἐκ τοῦ *βουκος* (πβ. βωκόλος ἀντὶ βουκόλος). Ἀληθῶς δὲ ἀπαντᾷ οὐσ. *βῶκος* παρὰ Θεοκρίτῳ 10,38 μὲ τὴν σημασίαν τοῦ βουκόλος (Λατιν. bubulcus)· πβ. καὶ τὰ νέα *βοϊδαλᾶς* ἐν Οἰνοῦντι (= ἄνους) καὶ *βουϊδαρᾶς* ἐν Κρήτῃ (= βλὰξ) κτλ., ὧν ἡ πρώτη σημασία εἶναι ἡ τοῦ βουκόλος.

Οὐδεμία, νομίζω, ἀμφιβολία ὅτι τὸ *μῶκος* καὶ τὸ *βῶκος* εἶναι ἡ αὐτὴ λέξις καὶ ὅτι ἐκ τοῦ *βῶκος* (= βοῦς, βλὰξ) προῆλθεν ὁ τύπος *μῶκος* (= βλὰξ) οὐχὶ κατὰ φωνητικὴν τοῦ *β* εἰς *μ* τροπήν,[2] ἀλλὰ κατ' ἐπίδρασιν τοῦ συνωνύμου ἐπιθέτου *μωρός*. Γίνεται δ' αὕτη προφανὴς διὰ τοῦ ἐπιθ. *μώκωρος* ἀπαντῶντος ἐν Ἠπείρῳ, ὅπερ κατὰ τὸν Μ. Φιλήνταν[3] ἐκ συμφύρσεως *βῶκος* + *μωρός*.

χανταβουλιάζω

Τὸ ρῆμα *χανταβουλιάζω* ἀκουόμενον ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Ἀρκαδίᾳ σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ κοινὸν ρ. *χανταχώνομαι* (= ἀφανίζομαι, χάνομαι) καὶ τὸ ρ. *βουλιάζω* (= βυθίζομαι, καταδύομαι, μεταφορ. ἀφανίζομαι, ἀπόλλυμαι). Προφανῆ θεωρῶ ἐν τῷ *χανταβουλιάζω* τὴν σύμφυρσιν τῶν συνωνύμων τούτων ρημάτων *χανταχώνω* καὶ *βουλιάζω*. Ὁ δ' ἐν Μάνῃ ἀκουόμενος τύπος *χωντ βολιάζω* ἔχει τὸ μὲν β' συνθετικὸν ὑπὸ τὸν ἀπαθέστερον τύπον *βολιάζω* (ἀπαντῶντα ἐν Ρόδῳ, Τραπεζοῦντι κ. ἀ.), τὸ δὲ *χωντο-* κατὰ παρετυμολογικὴν ἐπίδρασιν τοῦ σημασιολογικῶς συγγενοῦς ρήματος *χώνω* καὶ τοῦ ἐπιθέτου *χωστός*. Τέλος ὑποχωρητικῶς ἐπλάσθη ἐκ τοῦ ρήματος τὸ οὐσ. *χανταβούλα* ἀπαντῶν ἐν τῇ ἀρᾷ *χανταβούλα νὰ γένῃς*! (Ἀρκαδία, Ὀλυμπία, Τριφυλία).

κατσηφάρα κτλ.

Ὁ συνάδελφος κ. Κ. Χατζηιωάννου[4] ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ ἐν Κύπρῳ λεγό-

---

[1] Ἡ τροπὴ αὕτη εἶναι δυνατή· οὕτως ἐν Κιμώλῳ *μαγόνι* (βαγόνι), *μασκαίνω* (βασκαίνω). Βλ. *Ι. Βογιατζίδην*, Ἀθηνᾶ 37 (1925) 119.

[2] Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ *Γ. Σταμνόπουλος*, Βόλτες ὀνοματολογικές, Ἀθῆναι 1929, σ. 17, συνάπτει πρὸς Ἰταλ. Bocco.

[3] Γλωσσογνωσία Ἑλληνικὴ 3,213.

[4] Σύμμεικτα ἐτυμολογικά, Ἀθηνᾶ 47 (1937) 152.

μενον οὐσ. *κατσηφάριν* (= μικρὸν νέφος κτλ.) προῆλθεν ἀνομοιωτικῶς ἔκ τινος **κατσηνεφάριν* < *κατσηνεφάριν*, οὗ συνθετικὰ εἶναι α' τὸ *κατσὴ* θηλυκὸν τοῦ ἐπιθέτου *κακὸς* ἀποσπασθὲν ἐκ συνθέτων, οἷον *κατσηκορώνα, κατσηκουτάλα* κἄ., καὶ β' τὸ οὐσ. *νεφάριν* (νέφος). Ἀλλ' ἡ παραγωγὴ δὲν φαίνεται δυνατή. Πρῶτον διότι, ἐνῷ ἡ λ. *κατσηφάρα* εἶναι συνήθης εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ τὸ ὑποτιθέμενον *κατσηνεφάρι*, δεύτερον δὲ διότι ἐν τῷ **κατσηνεφάρι* δὲν ὑπάρχουν δύο ὅμοιαι συλλαβαί, ὧν ἡ ἑτέρα θὰ ἐξέπιπτε καθ' ἁπλολογίαν (τὸ τελικὸν *ν* τοῦ *κατσηνεφάριν* δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ληφθῇ ὡς τὸ αἴτιον τοιαύτης ἀνομοιώσεως). Ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως ἔχει ἄλλως.

Ὅτι τὸ ἐπίθετον *κατηφὴς* ἐγένετο *κατσουφὸς* εἶπε πρὸ πολλοῦ ὁ Γ. Χατζιδάκις[1], περὶ δὲ τοῦ ρήματος *κατσηφιάζω* ἀπαντῶντος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ, *κατσουφιάζω* κοιν., ὅτι ἐγένετο ἐκ τοῦ *κατηφιάζω* καὶ ὅτι λέγεται ἐπὶ καιροῦ, ὁ ὁποῖος συννεφούμενος κλίνει πρὸς βροχήν, ἔγραψεν ὁ καθηγητὴς κ. Φ. Κουκουλές[2].

Πῶς ἐγένετο τὸ οὐσ. *κατσηφάρα;* Ἐκ τοῦ ἐπιθέτου *κατσηφὸς* (ὃ ἐκ τοῦ *κατηφὴς*) παρήχθη τὸ ἀφῃρημένον *κατσηφιὰ*[3] (= ὁμίχλη, πούσι), ἐν Ἀπυράνθῳ τῆς Νάξου καὶ ἐν Σίφνῳ ἀπαντῶν· πβ. *κατσούφιασε ὁ καιρὸς* ἢ *ὁ οὐρανός, κατσηφιασμένος οὐρανὸς* (= ὑπὸ ὁμίχλης κεκαλυμμένος) ἐν Σίφνῳ, *κατσηφιασμένος*[4] *ἥλιος* ἐν Θήρᾳ (= ὁ ὑπὸ νεφῶν σκιαζόμενος). Ἐκ τοῦ *κατσηφιὰ* δὲ παρήχθη τὸ ἐν Κύπρῳ *κατσηφάριν* διὰ τῆς καταλήξεως *-άρι(ν)* καὶ τούτου μεγεθυντικὸν *κατσηφάρα*[5], σημαῖνον κυρίως μὲν τὴν σκυθρωπότητα (Ζάκυνθος), μεταφορικῶς δὲ τὸν ὁμιχλώδη καιρόν, τὴν ὁμίχλην, τὴν καταχνιάν, ἀλλαχοῦ δὲ (Κίμωλος, Τῆλος, Χίος) *κατσηφούρα*[6] διὰ τῆς καταλήξεως *-ούρα*, ἐν Κρήτῃ *κατσηφάλα* διὰ τῆς καταλήξεως *-άλα*, ἐν Πάτραις καὶ Χαλκιῷ Χίου *κατσηφάδα*, πάντα ταῦτα σημαίνοντα τὴν ὁμίχλην· τὸ δὲ ἐν Κύπρῳ *κατσηφάριν* σημαίνει μπόρα, οὗ ὑποκοριστικὸν *κατσηφαρούα* (*-ούδα*), π. χ. *ἔπκιασεν μιὰ κατσηφαρούα βροβή*. Ὅτι αἱ σημασίαι εἶναι συγγενεῖς εἶναι προφανές. Οἷαν δὲ σχέσιν ἔχει τὸ *κατηφὴς*

---

[1] ΜΝΕ 2,10 καὶ 292. Ἡ συλλαβὴ *τί* γίνεται *τσί*.

[2] Ἀθηνᾶ 29 (1917) Λεξικογραφ. Ἀρχεῖον 97.

[3] Τὸ οὐσ. *κατσηφιὰ* καὶ *κατσουφιὰ* εἶναι νεώτερος σχηματισμὸς παρὰ τὸ ἐπίθ. *κατσηφὸς – κατσουφός*, ὄχι τὸ παλαιὸν *κατήφεια*· ἂν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, θ' ἀνεμένετο προπαροξύτονον, πβ. *ἀκριβὴς – ἀκριβὸς – ἀκρίβεια, συγγενὴς – συγγενὸς – συγγένεια* κτλ.

[4] Τὸ ρ. *κατσηφιάζω* προῆλθεν ἐκ τοῦ *κατσηφριάζω* (τύπος *κατσουφριάζω* ἐν Κρήτῃ, Μήλῳ, Σύρῳ) καὶ ὄχι, ὡς λέγει ὁ Μ. Φιλήντας, Γλωσσογνωσία Ἑλληνικὴ 3,210, ἐκ συμφύρσεως *κατσηφιάζω + τυφλιάζω*.

[5] Κατὰ τὸν *A. Thumb*, Indogerm. Forschungen 2,94 ἔκ τινος **κατσήφα*.

[6] Ἐν Χίῳ μεταφορικῶς σημαίνει καὶ τὰς σαρωνομένας ἀκαθαρσίας, οἷον κόνις κτλ.

- *κατσηφὸς* πρὸς τὸ *κατσουφός*, τοιαύτην ἔχει καὶ ὁ πολλαχοῦ ἀπαντῶν τύπος *κατσηφάρα* πρὸς τὸν λεγόμενόν που *κατσουφάρα*. Ὁ δὲ τύπος *κατσαφάρα* (Καλάβρυτα, Μάνη, Οἰνοῦς) καὶ ὁ *κατσαφάδα* (Κορσικὴ) ἑρμηνεύονται διὰ τῆς ἀφομοιώσεως τοῦ *ἰ* πρὸς τὸ *α* τῶν παρακειμένων συλλαβῶν, ὁμοίως δι' ἐξακολουθητικῆς ἀφομοιώσεως ὁ τύπος *κατσαφούρα* (Εὔβοια, Κρήτη, Σέριφος).

Τὸ συνώνυμον *ἀντάρα*, οὗ ἡ σημασία ὁμίχλη εἶναι συνήθης, ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ποντίοις, ἔχει καὶ τὴν σημασίαν τοῦ νέφους ἐν Μαδύτῳ καὶ Νισύρῳ. Ἐκ δὲ τοῦ ἀνωτέρω *κατσαφάρα* (Οἰνοῦς) ἀποσπασθὲν τὸ *κατσ-* προσεκολλήθη εἰς τὸ *ἀντάρα*, ὅθεν τὸ αὐτόθι συνώνυμον *κατσαντάρα*.

συναφέρνω, ξανίσκω

Ὁ κ. Κ. Χατζηιωάννου[1] πλὴν τοῦ ἀνωτέρω *κατσηφάριν* παρέχει καὶ ἄλλα τινὰ παραδείγματα ἐκπτώσεως συλλαβῆς δι' ἀνομοίωσιν, τῶν ὁποίων θὰ ἐξετάσω ἕτερα δύο μὴ ὀρθῶς, νομίζω, ἑρμηνευθέντα ὑπ' αὐτοῦ.

Τὸ ρῆμα *συναφέρνω*, τοῦ ὁποίου τὴν ὀρθὴν παραγωγὴν ὑπέδειξεν ὁ Ἀθ. Σακελλαρίου[2], ἑρμηνεύει ὁ κ. Χ. ἄλλως, ὡς ἑξῆς· ἐκ συνθέσεως τῶν λέξεων *συχνὰ ἀναφέρνω* ἐγένετο τὸ *συχναναφέρνω* - *συγναναφέρνω* - *συγναφέρνω* - *συναφέρνω*. Καὶ τὸ μὲν *χν* τρέπεται εἰς *γν*[3], δὲν λέγει ὅμως ὁ κ. Χ. πῶς τὸ *γν* ἁπλοποιήθη εἰς *ν* καὶ διατί δὲν ἀπόλλυται τὸ *γ* τῶν ὑπ' αὐτοῦ συμπαρατιθεμένων παραδειγμάτων *συγνοπηαίνω*, *συγνοπίννω*, *συγνοτρώω* κτλ. Τὸ πρᾶγμα ἔχει ἄλλως.

Ἐκ τοῦ παλαιοῦ *ἀναφέρω* παράγεται τὸ νέον *ἀναφέρνω* σημαῖνον κάμνω λόγον περί τινος, π. χ. *κάποιος σ' ἀναφέρν'* (Μακεδονία), *ἀνάφιρις τοὺ σκύλλου ; | πᾶρι κὶ τοὺ ξύλου* (παροιμ., Ἤπειρος) κτλ. Τὸ δὲ παλαιὸν *συναναφέρω* (= ἀναφέρω ὁμοῦ μετά τινος) σώζεται ἐν τῷ Κυπριακῷ *συναφέρνω* (καθ' ἁπλολογίαν), ὅπερ ἔχει ἀκριβῶς τὴν σημασίαν τοῦ *ἀναφέρνω* (= κάμνω λόγον)· οὕτω *ἄλλην φορὰν νὰ μὲν συναφέρῃς τ' ὄνομάν μου*. Ἐντεῦθεν καὶ τὰ οὐσιαστικὰ *συναφορὰ* καὶ *συνάφερμαν* (= ὁμιλία περί τινος ἀπόντος). Τὸ ἀρχ. *συναναφορά*, ὅπως καὶ τὸ ἀρχ. *συναναφέρω*, σημαίνει διάφορα

Ἐπίσης τὸ ρῆμα *ξανίζω* παράγει ὁ κ. Χ. ἐκ τοῦ *ξανεμίζω*· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, διότι τὸ *ἀνεμίζω* δὲν δύναται νὰ γίνῃ *ἀνίζω*, ἄλλωστε δὲν πρόκειται ἀνομοίωσις.

Τὸ ρῆμα *ξανίζω* καὶ *ξανίσκω* σημαίνει ἐν Κύπρῳ 1) ἀραιώνω, 2) λανα-

---

[1] ἔνθ' ἀν.

[2] Κυπριακὰ 2,808, ὅπως καὶ τοῦ κατωτέρω *ξανίσκω*.

[3] *Χρ. Παντελίδου*, Φωνητικὴ 46

ρίζω, ξαίνω, 3) σκορπίζω, 4) ἀνακατώνω, Τὸ *ξανίσκω* καὶ παρὰ Meursius (1614) καὶ ἐν Σινασσῷ τῆς Καππαδοκίας, ἐν Βοvα δὲ *τζανίζ - ζω*. Παρήχθη δ' ἐκ τοῦ ἀορ. *ἔξανα* (ξαίνω), καθ' ἃ καὶ *ψάλλω - ἔψαλα - ψαλίσκω* ἐν Σινασσῷ, *ἀνασαίνω - ἀνάσανα - ἀνασανίσκω* (= ἀναπνέω) ἐν Κύπρῳ, *κρυαίνω - κρυκνίσκω* αὐτόθι, *μαραίνω - μαρανίσκω* αὐτόθι, *μειρίσκω, φανίσκω* κτλ. Κατὰ ταῦτα ὁ ἀόριστος *ἔξανα* εἶναι πρότερος (*ξαίνω - ἔξανα*), ὁ δὲ τύπος *ἐξάνισα* ὑστερογενὴς (*ξανίζω - ξάνισα*), περὶ τοῦ ὁποίου ἀντίθετα ὑποστηρίζει ὁ κ. Χατζηιωάννου.

ἄ γ ρ η

Ὁ εἰς τὰ Ἀκριτικὰ ᾄσματα τῆς Κύπρου φερόμενος στίχος

νὰ φάῃ ἄρδη τοῦ λαοῦ, νὰ φά' ὀφτὸν περτίτδιν

ἀπησχόλησεν ὡς πρὸς τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως *ἄρδη* τὸν κ. Β. Φάβην, τὸν κ. Σ. Κυριακίδην, τὸν Σ. Μενάρδον, τελευταίως δὲ καὶ τὸν κ. Κ. Χατζηιωάννου. Τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως ἐπισκοτίζουν καὶ οἱ τύποι *ἄβρη, ἄγρη, ἄγρυν, ἄδριν, ἄφρυν, ἄχνη* καὶ *ἄρκα*, ἀλλὰ κυρίως ἡ σημασία αὐτῆς.

Κατὰ τὸν κ. Β. Φάβην [1] ὁ στίχος ἀρχικῶς εἶχε: *νὰ φά' συνέβριν* (τ. ἔ. συνέφριν, νεφραμιά)· πβ. τὸ ἐκ Κεφαλληνίας *νὰ φάς τ' ἀπάκια τοῦ λαγοῦ, στηθάρι ἀπὸ περδίκι*. Κατὰ τὸν Σ. Μενάρδον [2] *ἄβριν τοῦ λαοῦ* σημαίνει παρασκεύασμα ἐκ λαγῴων κρεάτων, ὡς ἡ *τσιβκιὰ τοῦ λαοῦ* (civet de lièvre). Ὁ κ. Σ. Κυριακίδης [3] ὑποπτεύει ὅτι ἡ λ. *ἄκρη* ἡ ἀπαντῶσα ἐν Πουλολόγῳ στίχ. 8 (ἔκδ. Wagner σ. 181)

καὶ τρώγουσιν τὰ ἄκρη μου οἱ ἄρχοντες κρασᾶτα

(δηλ. τοῦ γεραvοῦ) δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸ *ἄγριν*, οὗ φέρεται καὶ τύπος *ἄρκα*.

Ὁ κ. Κ. Χατζηιωάννου [4] προτείνει παραγωγὴν ἐκ τοῦ ἐπιθέτου *ἄγουρα*, ἤτοι ὅτι ὁ στίχ. εἶχε *τ' ἄγουρα τοῦ λαοῦ* (= τὰ λαγῴδια) καὶ διὰ τὸ μέτρον *τ' ἄγρα τοῦ λαοῦ* καὶ εἶτα *ἄγρη* εἰς *η*, καθ' ἃ *ἄστρη, δέντρη, κάστρη* κτλ.

Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἔδεσμα ἐκ λαγῳδίων παρασκευαζόμενον δὲν εἶναι «ἐξαίρετόν τι λίχνευμα, τὸ ὁποῖον νὰ γεύωνται ὀλίγοι μόνον ἄνθρωποι»· ὁ πολὺ μικρὸς λαγὸς δὲν ἔχει νόστιμον καὶ ἐξαίρετον κρέας οὔτε κἂν κρέας, ὅπως δὲν εἶναι νό-

---

[1] Ἀφιέρωμα εἰς Γ. Χατζιδάκιν, Ἀθῆναι 1921, σ. 119 καὶ Λεξικογραφ. Ἀρχεῖον 6 (1923) σ. 361.

[2] Λαογραφία 8 (1921-5) 189.

[3] Λαογραφία 8, 573.

[4] Ἀθηνᾶ 47 (1937) 146 κέξ.

στιμον καὶ τὸ ἔδεσμα ἐκ πολὺ μικρῶν ὀρνιθίων. Ἔπειτα διατί ὁ ποιητὴς θὰ ἐρρύθμιζε: *νὰ φά | η τ' ἄ | γουρα τοῦ | λαοῦ* |, ὅθεν θὰ ἐλαμβάνετο τὸ *ἄγ'ρα - ἄγρη*, δὲν δύναμαι νὰ νοήσω οὔτε διατί θὰ ἔλεγε τοῦτο μὲν *τ' ἄγουρα τοῦ λαοῦ* προσδιορίζων τ. ἔ. ὡσεὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸ *τὰ μεστά* ἢ *ὥριμα τοῦ λαγοῦ*, τοῦτο δὲ *ὀφτὸν περτίτσιν*. Ὡς φυσικώτερον θ' ἀνεμένομεν *ἄγουρα λαοῦ* (ἄνευ ἄρθρου) ἢ *ἄγουρο λαοῦ* ἢ *ἄγουρο λαό*. Διὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι σκοτεινόν.

Θὰ προτείνω δὲ καὶ ἐγὼ γνώμην πρὸς συζήτησιν.

Ἐκ τοῦ ἀρχαίου οὐσ. *ἄγρα* (= θήραμα, κυνήγι) ἔχομεν ἀρχ. ρῆμα *ἀγρεύω* = ἁλιεύω, ὅπερ σῳζόμενον ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ λέγεται ἐν Λακωνικῇ ἐπὶ ἁλιέων, ὅθεν καὶ οὐσ. *ἄγρεμα* ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἐπίθ. *ἀγρευτὸς* παρ' Ὀππιανῷ Ἁλιευτ. 3,541 = συλληφθείς. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ *ἄγρα* παρήχθη τὸ ἀρχ. ρ. *ἀγρῶ* (- *έω*), οὗ ἐπίθετον *ἀγρητὸς* μὴ παραδεδομένον. Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὁ ποιητὴς νὰ εἶπε:

νὰ φάῃ ἀγρητοῦ λαοῦ, νὰ φά' ὀφτὸν περτίτσιν.

Οὕτως ὁ στίχος εἶναι τεχνικώτερος. Ἐν ἀρχῇ ἀμφοτέρων τῶν ἡμιστιχίων τίθεται *νὰ φάῃ - νὰ φά'*. Ἀκολουθεῖ ἐν τῷ πρώτῳ *ἀγρητοῦ λαοῦ* καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ *ὀφτὸν περτίτσιν* ἤτοι προσδιορίζεται ὁ μὲν λαγὸς ὄχι ὡς σκοτωμένος δι' ὅπλου, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐπιθέτου *ἀγρητὸς* (= συλληφθεὶς ζῶν, ζωγρηθείς, πιασμένος ζωντανός) [1], τοιοῦτος δὲ λαγὸς παρέχει τὸ κρέας νοστιμώτερον ἢ ὁ διὰ πυροβολισμοῦ φονευθείς, τὸ δὲ περδίκιν προσδιορίζεται διὰ τοῦ ἐπιθέτου *ὀφτὸν* (= ψητόν). Παρατηρητέα ἡ τεχνικότης καὶ ὡς πρὸς τὰς συλλαβὰς τῶν λέξεων *ἀγρητοῦ λαοῦ - ὀφτὸν περτίτσιν*, ἤτοι τὸ τρισύλλαβον ἐπίθετον + δισυλλάβῳ οὐσιαστικῷ = δισύλλαβον ἐπίθετον + τρισυλλάβῳ οὐσιαστικῷ. Κατ' ἀρχαίαν δὲ σύνταξιν λέγει «νὰ φάῃ ἀγρητοῦ λαοῦ», τ. ἔ. νὰ γευθῇ (μέρους) τοιούτου λαγωοῦ, διότι ὅλον λαγωὸν μόνος δὲν δύναταί τις νὰ φάγῃ [2]. Πβ. Ξενοφ. Ἑλλην. 3, 3, 6 «... οὐδένα δύνασθαι κρύπτειν τὸ μὴ οὐχ ἡδέως ἂν καὶ *ὠμῶν ἐσθίειν αὐτῶν*». Ἀντιθέτως λέγει *νὰ φά' ὀφτὸν περτίτσιν*, δηλ. ὁλόκληρον πέρδικα.

Ὁ κακὸς δὲ χωρισμὸς προελθὼν ἐκ τοῦ μετρικοῦ τόνου

να φά | η ά | γρητού | λαού | νὰ φά' | ὀφτὸν | περτί | τσιν

ἀπέδωκε τὸ ἀσαφὲς καὶ δυσνόητον *ἄγρη τοῦ λαοῦ*. Ὁ τύπος *ἄβρη* ἑρμηνευτέος

---

[1] Πβ. *καὶ τὸν λαγὸν 'ς ἀνήφορον ἀπὸ δρομοῦ τὸν σώνουν* (ἐνν. οἱ Σαρακηνοί). Ἀρμούρης ἔκδ. Γ. Δεστούνη (Πετρούπολις 1877), στ. 36. Βλ. ἀνατύπωσιν «Ἀθήναιον» 8 (1880) 385 - 394 καὶ προχείρως Σ. *Κυριακίδου*, Διγενὴς Ἀκρίτας σ. 121 κέξ.

[2] Κατὰ τὸν κ. Χατζηιωάννου ἔνθ' ἀν. 146, ἐπειδὴ δὲν ἐτέθη καὶ ἐν τῷ β' ἡμιστιχίῳ μέρος τῆς πέρδικος *(νὰ φά' ὀφτὸν περτίτσιν)*, δὲν πρόκειται καὶ περὶ μέρους τοῦ λαγοῦ. Μετὰ τὰ ἀνωτέρω τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν εὐσταθεῖ.

κατὰ παρετυμολογίαν πιθανῶς πρὸς τὸ ἐπίθ. *ἁβρός*, διότι ἐλέγετο «ἁβρὸς λαγὸς» (ὁ εὐτραφὴς) ἐν Τραπεζοῦντι ἐν τῷ στίχῳ

Ἁβρὸς λαγὸς ἐβόσκετον 'ς τὸ πράσινον λιβαδόπον[1].

Ὁ τύπος *ἄδριν* κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ *ἁδρὸς* (λεγόμενον καὶ ἐν Κύπρῳ), ὁ τύπος *ἄρκα* ἀντὶ *(ἄγρη - ἄργη)*[2] καὶ οἱ ἄλλοι τύποι ὁμοίως παρετυμολογικῶς.

σύγγραια - σύγγραιος

Ὁ καθηγητὴς Α. Σκιᾶς[3] ἔγραψεν ὅτι ἐν Καλάμαις *σύγκριες* λέγονται αἱ ἔχουσαι τὸν αὐτὸν ἄνδρα γυναῖκες καὶ ἡ λέξις «σημαίνει τὰς ἐχούσας τὸ αὐτὸ κρέας, ἤτοι τὸ αὐτὸ σῶμα». Ὁ δὲ Σ. Ξανθουδίδης[4] μαρτυρεῖ ἐξ Ἱεραπέτρου τῆς Κρήτης *σύγκριγος* (= ὁ ἀνὴρ οὗ ἡ σύζυγος μοιχεύεται) καὶ παραβάλλει τὸ ἐκ Κυθήρων *σύγκριος* (= ὁ ἀνὴρ μοιχαλίδος γυναικὸς) καὶ τὸ ἐν Καλάμαις *σύγκριες* τὸ ὑπὸ τοῦ Σκιᾶ μαρτυρούμενον, ὁρμᾶται δὲ εἰς τὴν ἑρμηνείαν ταύτην ἐκ τῶν *συμμέρισσα, συμμοίρισσα, σύγκορμους* (Σάμος) καὶ *συγκόρμισσα* (πολλαχοῦ). Ἐπειδὴ τὴν γνώμην ταύτην εἶδον καὶ ὑπ' ἄλλων γραπτῶς διατυπουμένην καὶ ἤκουσα εἰς προφορικὴν συζήτησιν, κρίνω καλὸν νὰ γράψω περὶ τοῦ πράγματος.

Ἡ λέξις *σύγγραια* σημαίνει πολλαχοῦ τὴν νεκρὰν σύζυγόν τινος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ζῶσαν, ἐν Μάνῃ δὲ τὴν δευτέραν σύζυγον ἣν ἐλάμβανεν ὁ Μανιάτης τῇ συγκαταθέσει τῆς μὴ τεκνοποιούσης πρώτης συζύγου καὶ ἐν Βουρβούροις τῆς Κυνουρίας τὴν ἀντεράστριαν, *σύγγραιες* δὲ ἐν Λάστᾳ τῆς Ἀρκαδίας, ἐν Μεσσηνίᾳ κ. ἀ. εἶναι ἡ ἀποθανοῦσα καὶ ἡ δευτέρα σύζυγος ὡς πρὸς ἀλλήλας. *Σύγγραιος* δὲ σημαίνει ἐν Σίφνῳ τὸν ἐραστήν, ἐν Κυθήροις καὶ (*σύγγριγος*) Κρήτῃ τὸν σύζυγον μοιχαλίδος καὶ *σύγγραιοι* ἐν Λάστᾳ = οἱ σύζυγοι γυναικός τινος ὁ ἀποθανὼν καὶ ὁ δεύτερος ὡς πρὸς ἀλλήλους.

Νομίζω ὅτι αἱ λέξεις πρέπει νὰ γράφωνται *σύγγραια* καὶ *σύγγραιος* καὶ ὄχι *σύγκριος - α*, διότι δὲν πρόκειται ὡς β' συνθετικὸν τὸ οὐσ. *κρέας* (*σύγκριος* λέγεταί που = ὁλόκληρος μὲ τὸ σῶμα του, σύσσωμος) οὐδὲ τὸ *κρύο* (οὐσ. *σύγκρυο*), ἀλλὰ τὸ οὐσ. *γραῖα - γραιά*.

Ἀληθῶς δὲ τὸ κοινὸν οὐσ. *γραιὰ* λέγεται ὑπὸ τὰς τόπους *γιραιὰ* ἐν Στέρνᾳ Θρᾴκης, *γριγιὰ* ἐν Αἴνῳ, Ἠπείρῳ καὶ Πελοποννήσῳ (Καλάβρυτα, Κορινθία) κ. ἀ.

---

[1] Ἰδ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ν. Ἑλληνικῆς ἐν λ. *ἁβρός*.

[2] Τὸ *ργ)ρκ*, πβ. ὀργὴ - *ὀρκή*. Ἰδ. *Χρ. Παντελίδου*, Φωνητικὴ σ. 44.

[3] Λαογραφία 4 (1912 13) 315.

[4] Ἀθηνᾶ 38 (1936) 123.

Δηλοῖ δὲ τὸ *γραιὰ* καὶ τὴν σύζυγον ἀνεξαρτήτως τῆς ἡλικίας της (καὶ ἂν δηλ. εἶναι νέα), π. χ. *πάω 'ς τὴ γραιά μου, δὲν μὲ ἀφίνει ἡ γραιά, ποῦ 'σαι, μωρὴ γραιά;* κτλ. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λέγεται καὶ τὸ οὐσ. *γέρως* (= ὁ σύζυγος).

Κατὰ τὸν τύπον δὲ τῶν ἀρχαίων προτύπων *συγγείτων, συγγεννήτωρ, συγγέωργος* κτλ. ἐγένοντο καὶ τὰ μεταγενέστερα *σύγγαμβροι* ἢ *συγκηδεσταί, συγγέρων* (ὁ ὁμοίως γέρων), *σύγγηρος* (ὁ ὁμοῦ γηράσκων) κ. ἄ. Κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον ἐγένετο καὶ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ τὸ σύνθετον *σύγγραια* ἔχον τὰς ἀνωτέρω σημειωθείσας σημασίας.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἁπλοῦν οὐσ. *γραιὰ* συνεκφερόμενον μετ' οὐσιαστικῶν ἐγένετο καὶ ἐπίθετον, ἤτοι λέγεται *γραιὰ γυναῖκα* (= γυνὴ γεγηρακυῖα), *ἡ γραιὰ κόττα, ἡ γραιὰ προβάτα* (Γορτυνία), *γραιὰ αἶγα - προβατῖνα - φοράδα* (Χίος), *γρία ἀλουποῦ* (Ζάκυνθος) κτλ., εἶπον οἱ ὁμιλοῦντες ἔπειτα καὶ *γραιὸς* ὡς οὐσ.[1] καὶ *γραιὸς ἄντρας, γραιὸς τράγος, γραιὸ πρᾶμα, γραιὸ πουλλὶ* κτλ., ἤτοι τὸ *γραιὸς* ἐγένετο πλῆρες ἐπίθετον. Οὕτω δὲ καὶ παρὰ τὸ οὐσ. *σύγγραια* (*σύγγιρια* καὶ *συγγίρια* ἐν Ἠπείρῳ, πβ. *γιριὰ* ἐν Θρᾴκῃ) ἐσχηματίσθη τὸ οὐσ. *σύγγραιος*, ὅθεν καὶ οὐδ. πληθ. *σύγγραια* (τὰ) ἐν Βουρβούροις = τὰ ἀλληλοπρόγονα. Ἡ δὲ σημ. τοῦ *σύγγραιος* «ἀνὴρ μοιχαλίδος γυναικὸς» προῆλθε φυσικῶς ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ ἀνὴρ γυναικὸς ἐχούσης καὶ ἐραστὴν εἶναι *σύγγραιος*, οἱονεὶ πρῶτος σύζυγος.

πατσαβούρα

Ἡ λέξις *πατσαβούρα* εἶναι πανελλήνιος σήμερον ὅπως καὶ τὸ οὐδ. *πατσαβούρι*.

Ἐν τῇ Τουρκικῇ γλώσσῃ ἀπαντᾷ *paçavra* (= ῥάκος) καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ L. Ronzevalle[2] ἐτυμολογεῖ τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει φερόμενον *πατσάβρα* καὶ *πατσαβούρα*. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ λέξις εἶναι ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ, ἀπαντᾷ δὲ καὶ ὑπ' ἄλλους τύπους, ἤτοι *πατσαούριν* (Κύπρος), *πατσαούρι* (Νάξος), *πατσαούρ'* (Αἰτωλία) καὶ ὡς θηλ. *πατσαούρα* (Ζάκυνθος, Κύπρος, Μεγίστη), *πατσαγούρα* (Ζαγόρι Ἠπείρου, Οἰνοῦς Λακωνικῆς), *πατσαμούρα* (Ἤπειρος), νομίζω ὅτι ἡ λέξις πιθανῶς παρελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς· κατὰ ταῦτα ἡ *πατσαβούρα* ἠλλοιώθη ἐν τῇ Τουρκικῇ εἰς *paçavra*, ὅθεν οἱ νέοι τύποι *πατσάβρα* (ἐν Ἀδριανουπόλει, ὡς παρωνύμιον δ' ἐν Κρήτῃ) καὶ *πατσάβρι* (ἐν Κρήτῃ).

---

[1] Κατὰ τὸν *Γ. Χατζιδάκιν*, ΜΝΕ 1,119 καὶ 2,112.

[2] Les emprunts turcs dans la langue de Roumélie, Paris 1913, σ. 57. Τουρκικὴν θεωρεῖ τὴν λέξιν καὶ ὁ *A. de Cihac*, Dictionnaire d'étymologie daco-romane, Francfort s/M. 1879, σ. 602.

Τί εἶναι δὲ ἡ λ. *πατσαβούρι*;

Ἐν Λολοῖς τῆς Μάνης λέγεται *πετσαβούρα* [1], τοῦτο δ' ἄγει εἰς τὸ οὐσ. *πέτσα* (Ἰταλ. *pezza*) = ὕφασμα, ὀθόνιον, χειρόμακτρον κτλ. (Θήρα, Κορσική, Κρήτη κ. ἀ.). Τὸν μίτον τῆς ἑρμηνείας τῆς λέξεως παρέχει τὸ συνώνυμον οὐσ. *πετσάφι* λεγόμενον ἐν Μεσσήνῃ (Ἀνδροῦσα) καὶ Πυλίᾳ (Κορώνη).

Ὅπως δηλ. διὰ τῆς παραγωγικῆς καταλήξεως *-άφι* (ἀρχ. *-άφιον*) ἔχομεν παράγωγα *μπότσα - μποτσάφι* (μικρὰ μπότσα, Κεφαλλ.), *πίρος - πιράφι*, *σπηλιὰ - σπηλιάφι* (καὶ ὡς τοπων. ἐν Μάνῃ), *στῦλος - στυλάφι* (Κεφαλλ.) καὶ τοπωνύμια ἐν Μάνῃ *Κουρτεράφι* (κουρτήρι = ἀκρωτήρι), *Κορδάφι*, *Σελλάφι* κἄ., οὕτω καὶ παρὰ τὸ *πέτσα* παρήχθη τὸ ὑποκορ. *πετσάφι*. Ἐκ τούτου δὲ ἐν Κορώνῃ μὲν παρήχθη ὑποκοριστικὸν *πετσαφάκι*, ἀλλαχοῦ δὲ **πετσαφούρι*, ἐξ οὗ τὸ ἐν Μάνῃ ὡς μεγεθεντικὸν *πετσαβούρα*. Τοῦτο δι' ἀφομοιώσεως τοῦ *ε* πρὸς τὸ *α* τῆς ἀκολούθου συλλαβῆς ἔδωκε τὸ κοινὸν οὐσ. *πατσαβούρι* καὶ *πατσαβούρα*. Πβ. ὅτι καὶ τὸ Ἰταλ. *pezzuolo* ἔδωκε τὸ ἐν Νισύρῳ λεγόμενον *πατσούλι*.

Τῆς δὲ τροπῆς τοῦ *φ* εἰς *β* ἔχομεν παραδείγματα *Βάραγγας* (φάραγγας), *βασούλι* (Εὔβοια), *καφὸς - καβούτσι* (Μάνη), *κόσσυφος - κόσσουβας* κτλ.[2]

Δυσκολίαν εἰς τὴν ἀνωτέρω ἑρμηνείαν θὰ παρουσίαζε μόνον Ἀραβικὴ καταγωγὴ τοῦ Τουρκικοῦ *πατθάβρα*, ὁπότε καὶ τὸ Ἑλληνικὸν *πατσαβούρα* ἠδύνατο νὰ παραχθῇ ἐξ ἐκείνου. Ἀλλ' ἡ λέξις *πατθάβρα* δὲν εἶναι Ἀραβική, ἀλλὰ πιθανῶς νέα Τουρκικὴ καὶ δὴ καὶ κατὰ τὰ ἀνωτέρω δάνειον ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς. Παρατηρῶ δὲ ὅτι ἡ λέξις εἰσῆλθε καὶ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν *(πατθαβούρε)*, εἰς τὴν Σερβοκροατικὴν *(πατθαούρα)* καὶ εἰς τὴν Ρουμανικὴν *(πατθαβούρα, πατθαούρα, πασαούρα)*[3]. Ὁ τονισμὸς εἰς τὰς γλώσσας ταύτας εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, ἐν ᾧ ἐν τῇ Τουρκικῇ τονίζεται *πατθάβ(ου)ρα*.

λιμνιῶνας καὶ **λιμνιώνας**

Τὸ οὐσ. *λιμνιῶνας* (= λιμὴν) εἶναι μεσαιωνικὸν καὶ ἀπαντᾷ ἤδη ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Μορέως Η 436 *ἐκεῖ 's τὴν Τσάραν ἤλθασιν, ἐπιάσαν τὸν λιμιῶνα*, ἐνῷ ὁ κῶδιξ Ρ παρέχει *τὸν λιμέναν*.

Καὶ ὁ μὲν A. Jannaris[4] παράγει τὸ *λιμιῶνας* ἐκ τοῦ *λιμὴν* κατ' ἐπίδρασιν τοῦ οὐσιαστ. *λίμνη*· τὴν γνώμην ταύτην υἱοθετεῖ ὁ J. Schmitt[5] καὶ ὁ K. Die-

---

[1] Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ φίλου κ. Σπ. Σαράβα.

[2] Ἰδ. *Δ. Γεωργακᾶν*, Byzant.-Neugriech. Jahrbücher 14 (1937/8) 78 κέξ.

[3] Ἰδὲ *A. de Cihac* ἔνθ' ἀν.

[4] An hictorical Greek Grammar σ. 291 § 1035.

[5] The Chronicle of Morea, London 1904, (Index) σ. 611.

terich[1], ὁ δεύτερος λέγων ὅτι τὸ *λιμνιῶνας* εἶναι ὕστερος ἀναλογικὸς σχηματισμὸς ἀντὶ *λιμένας* μὲ ἐπίδρασιν τοῦ *λίμνη*. Κατὰ τὸν καθηγητὴν Κ. Ἄμαντον[2] τὸ τοπων. *Λιμιῶνας* (Χίος, Κῶς, Σάμος καὶ ἀλλαχοῦ) ἐσχηματίσθη εἴτε κατὰ τὰ περιεκτικὰ εἰς *-ῶνας* εἴτε μετὰ τῆς Ἰταλ. καταλήξεως *-one*, ὡς *περιστερώνα* (= μεγάλη περιστερά)· καὶ κατὰ τὸν μακαρίτην καθηγητὴν Σ. Μενάρδον[3] κατὰ τὸ *Καλαμιῶνας, Μελισσῶνας* κτλ. «ἐλέχθη καὶ *λιμιῶνας* ἀντὶ λιμένας (ἤδη παρὰ Μαχ. 92), ὅθεν καὶ ὁ *Λιμιῶνας* τοῦ Καρπασίου». Ὁ Μ. Φιλήντας[4] πιστεύει ὅτι καὶ τὸ *λιμιώνας* δηλοῖ «τὸν τόπο ποὺ μένει ἢ προφυλάσσεται ἢ φυτρώνει τὸ νόημα τῆς ρίζας (τοπικά)». Καὶ κατὰ τὸν Σ. Ξανθουδίδην[5] «ἡ λέξις ἐσχηματίσθη μετὰ τῆς τοπωνυμικῆς καταλήξεως *-ῶνας* (καὶ μετὰ συμφύρσεως πρὸς τὸ *λίμνη λιμνιώνω* ἢ κατὰ τὸ *καλαμιῶνας*)» καὶ παραπέμπει εἰς τὸν Γιάνναρην καὶ τὸν Φιλήνταν.

Ὅτι αἱ λέξεις *λιμὴν - λιμένας* καὶ *λιμνιώνας* εἶναι ἐτυμολογικῶς συγγενεῖς, εἶναι σαφές. Πῶς ὅμως τὸ δεύτερον παρήχθη ἐκ τοῦ *λιμὴν* εἶναι δύσκολον νὰ λεχθῇ, διότι οὔτε τὸ *-έ*(νας) δύναται νὰ τραπῇ εἰς *-ό*(νας) εὐκόλως οὔτε τὸ *ι* (λιμν - ι - ώνας) νὰ δικαιολογηθῇ. Πάντως δὲν δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν εἰς αὐτὸ τοπωνυμικὸν κατάληξιν *-ῶνας* ἢ ἀναλογικὴν ἐπίδρασιν τοπωνυμιῶν εἰς *-ῶνας* καὶ τοῦ οὐσ. *λίμνη*, ὡς ὑπεστηρίχθη. Κατωτέρω θὰ ἐπιχειρήσω ἑρμηνείαν τινά.

Ὡς γνωστόν, παρὰ τὰ παλαιὰ οὐσιαστικὰ εἰς *-ὼν* ἔχομεν μεταγενέστερα παρεκτεταμένα εἰς *-εών*, π. χ. *προμαχὼν* καὶ *προμαχεών*, *πυλὼν* καὶ *πυλεών*[6], *ἀχυρὼν* (*-ἀχυρῶνας*) καὶ νέον *ἀχυρεῶνας* ἔκ τινος *ἀχυρεὼν* κἄτ. Κατὰ ταῦτα τὰ εἰς *-εὼν* ἐπλάσθη πιθανῶς καὶ μεταγενέστερον **λιμενεών*, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν γνωστὸν νόμον τοῦ Kretschmer ἐγένετο *λιμνεών*· τοῦτο δὲ ἐγένετο *λιμνεὼς*(Παγγαῖον, Σωζόπολις), καθ' ἃ καὶ *δράκως*, *χειμὼς* κτλ. (πβ. ἀρμεγῶνας - ἀρμεγώς, διαλεγῶνας - διαλεγὼς κτό.), καὶ *λιμνεῶνας* ἤδη μεσαιων. καὶ νεώτερον, παρὰ τοῦτο δὲ καὶ θηλυκὸς τύπος *λιμνεῶνα* (ἡ) ἐν Κυζίκῳ, καθ' ἃ καὶ ἡ *ἀχυρεῶνα*, ἡ *περιστερεῶνα* κτό. παρὰ τὸ *ὁ ἀχυρεών*, *ὁ περιστερεών*.

Ὅπως δὲ ἔχομεν ὑποκοριστικὰ ἐκ τοῦ *λιμὴν* τὸ *λιμένι* (Νίσυρος) καὶ ὡς τοπων. *Λιμένι* (Κάρπαθος, Νίσυρος, Μάνη) καὶ πληθυντ. *τὰ Λιμένια* (Κεφαλληνία), *Λιμενάκια* (Μάνη), οὕτως ἔχομεν ὑποκοριστικὰ παρὰ τὸ *λιμνεῶνας* τὸ

---

[1] Balkan - Archiv 4 (1928) 127.

[2] Die Suffixe der neugr. Ortsnamen, München 1903, σ. 24.

[3] Ἀθηνᾶ 18 (1906) 351.

[4] Γραμματικὴ τῆς Ρωμαϊκης γλώσσας, Ἀθήνα 1907, § 1410.

[5] Ἐρωτόκριτος, Ἀθῆναι 1915, σ. 598, πβ. καὶ 743.

[6] Ἰδ. *S. Psaltes*, Grammatik der byz. Chroniken, Göttingen 1913, σ. 25.

λιμνεώνι (Κεφαλληνία, Μάνη), καὶ *Λιμνεωνάκι* (Μάνη)[1], ἐπίσης *λιμενάρι* (καὶ *-ια*) πολλαχοῦ καὶ *Λιμεωνάρι* (Σκῦρος).

Προφανῶς εἰς παρετυμολογίαν πρὸς τὸ *λίμνη* ὀφείλονται οἱ τύποι *λιμνοστάσι* (Χίος, Κρήνη) παρὰ τὸ *λιμενοστάσι* (Χίος), *λιμνώνι* (Κεφαλληνία) παρὰ τὸ *λιμνεώνι* (Κεφαλληνία, Μάνη) καὶ *λιμνῶνας* (Pianzola, Weigel), ἂν τοῦτο ἔχῃ ὀρθῶς, καὶ *λιμνιώνω* (Πελοπόνν.) = ἐλλιμενίζομαι.

Εἶναι δὲ ἀξειοσημείωτον ὅτι μετὰ τῶν ἀνωτέρω τύπων συνέπεσαν λέξεις παράγωγοι τοῦ *λίμνη*. Οὕτω *λιμνιώνω* ἐν Σητείᾳ καὶ Μύρθιο Κρήτης «λιμνάζω, πλημμυρῶ» καὶ *λιμνιῶνας* ἐν Σητείᾳ «λίμνη ἐκ σωρευομένων ὑδάτων» καὶ ἀλλαχοῦ «μεγάλη λίμνη»[2]. Ἀμφότερα ταῦτα παράγονται, νομίζω, ἐκ τοῦ *λίμνη* παρὰ τὸ ὑποκοριστ. *λιμνὶ* (πολλαχοῦ) τὸ μὲν ρῆμα *λιμνὶ + ώνω*, τὸ δὲ *λιμνιῶνας* (γρ. *λιμνιώνας*) εἶναι μεγεθυντικὸν (πβ. σημ. «μεγάλη λίμνη») τοῦ ὑποκορ. **λιμνιώνι*. Τοῦτο δὲ μετὰ τῆς καταλήξεως *-ώνι* (*λιμνὶ + ώνι*), ὅπως πολλὰ μεσαιωνικὰ καὶ νέα ὑποκοριστικά, π. χ. *πετρώνι, μαρμαρώνι, χαλαβρώνι, σταυρώνι, στρατώνι, διχαλώνι, λακκώνι, ραχώνι* κἄ.[3] Πρόσθες *ἀγγριφώνι* (ἀγγρίφι), *ἀδραχτυλλώνι* (ἀδραχτύλλι), *ἀμπαρ'ζώνι* (ἀμπάριζα) κἄ.

σφεντουρίζω - σβουντουρίζω κλπ.

Σβουντουρίζω λέγεται ἐν Ἀστυπαλαίᾳ καὶ Λακωνικῇ (= συρίζω) καὶ *σβουντρίζον* ἐν Ἠπείρῳ (= ρίπτω τι μεθ' ὁρμῆς, ἐκσφενδονίζω), *σβουντουρῶ* δὲ ἐν Κύθνῳ, Σύμῃ καὶ Ρόδῳ (= ρίπτω μεθ' ὁρμῆς μακράν, ἐκσφενδονίζω κτλ.) καὶ *σβουντράου* ἐν Ἠπείρῳ.

Πρὸς τὸ Ἰταλ. sventolare συνῆψε τὸ ρῆμα ὁ G. Meyer[4] καὶ πρὸς τὸ Ἰταλ. ventolare ὁ κ. Δημ. Σάρρος[5]. Ὁ δὲ G. Murnu[6] θεωρεῖ τὸ *σβουντουρίζω* καὶ τὸ *σβεντουρῶ* παρηγμένον ἐκ τοῦ Ρουμανικοῦ zvinturare (= schleudere stroh), ὃ ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ sventolare. Τὴν αὐτὴν γνώμην ἐκπροσωπεῖ τελευταίως καὶ ὁ G. Pascu.[7] Αἱ ἐτυμολογίαι αὗται δὲν εὐσταθοῦν οὔτε σημασιολογικῶς οὔτε φω-

---

[1] *Κ. Πασαγιάννη*, Μοσκές, διηγήματα, Ἀθῆναι 1898, σ. 90. *Σ. Πασαγιάννη*, Ἀντίλαλοι, Ἀθῆναι 1899, σ. 67.

[2] *Ν. Πολίτου*, Ἐκλογαί, Ἀθῆναι 1914, σ. 134. Γίνεται λόγος ἀνωτέρω περὶ *λίμνης* καὶ κατόπιν στίχ. 17 *θωρεῖς ἐκεῖνο τὸ βουνὸ κ' ἐκεῖνον τὸ λιμνιῶνα*; Ὁ Πολίτης ἑρμηνεύει ἐν ὑποσημ. «*λιμνιῶνας* = μεγάλη λίμνη».

[3] Ἰδ. *Φ. Κουκουλέ*, Byzant. Zeitschr. 26 (1926) 325 σημ. 3.

[4] Neugriech. Studien 4,30.

[5] Παρατηρήσεις εἰς τὸ γλωσσάριον τοῦ Ἀραβαντινοῦ σ. 98.

[6] Rumänische Lehnwörter im Neugriechischen, München 1902, σ. 40.

[7] Rumänische Elemente in den Balkansprachen, Genève 1924, σ. 95.

νητικῶς ἢ τυπικῶς (ἐκ τοῦ sventolare ἀνεμένετο σβεντουλάρω ἢ σβεντουλαρίζω, ὄχι *σβουντρίζω* ὡς ἐν Ἠπείρῳ). Ὁ μακαρίτης καθηγητὴς Γ. Ἀναγνωστόπουλος[1] ἀνήγαγε τὸ ρ. *σβουντράου* εἰς ἀμάρτυρον οὐσ. *σβόντρος* (ἐκ τοῦ βρόντος;). Νομίζω ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως εἶναι ἄλλη.

Ἡρμήνευσα ἄλλοτε ὡς σύμφυρτον ἐκ τῶν λέξεων *σφεντόνα* + *σβούρα* τὸ οὐσ. *σφεντούρα*, ἐξ οὗ καὶ ρῆμα *σφεντουρίζω* - *(α)σφεντουρῶ*[2]. Καὶ τώρα παρατηρῶ ὅτι τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ *σφεντουρίζω* - *(ἀ)σφεντουρῶ* σημασίαν ἔχουν καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι οἱ τύποι *σβεντουρίζω* (= μεθ' ὁρμῆς ρίπτω, τινάσσω κατὰ γῆς) ἐν Κεφαλληνίᾳ, *σβεντουρῶ* καὶ *ἀσβεντουρῶ* ἀλλαχοῦ[3]. Τὸ *σφεντουρίζω* ἠλλοιώθη καὶ εἰς τὸ *σβουντουρίζω* πιθανῶς κατ' ἐπίδρασιν τοῦ συνωνύμου ρήματος *σβου* - *ρίζω* (= περιστρέφω ὁρμητικῶς, ἐκσφενδονίζω κτλ.) ἀπαντῶντος πολλαχοῦ. Ἐντεῦθεν ὁ ἐξ Ἠπείρου τύπος γραπτέος *σβουντ'ράω* (ἢ - *άου*) προσελθὼν δι' ἀποβολῆς τοῦ ἀτόνου *ου*.

Ὡς δὲ *σφεντουρίζω* > *σβουντουρίζω*, οὕτω καὶ παρὰ τὸ *σφεντούρα* ἐπλάσθη * *σβουντούρα*, διότι ἐν Λακωνικῇ λέγεται *σβούντουρας* (= ἡ παιδιὰ σβούρα), ὅπερ δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ μεγεθυντικὸν τοῦ ἀμαρτύρου *σβουντούρα*.

μέσα

Ὁ συνάδελφος κ. Σ. Καψωμένος[4] διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι τὸ ἐπίρρημα *μέσα* (= ἐντὸς) ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ τοῦ *ἔσω* - *ἔσα* (*ἐλᾶτε ἀπὸ ἔσα* ἐν Πυργίῳ Χίου) κατ' ἐπίδρασιν τοῦ *μέσος*. Μήπως ὅμως τὸ ἐπίρρημα *μέσα* δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ κατ' εὐθεῖαν ἐκ τοῦ ἐπιθέτου *μέσος*;

Τὸ ἐπίρρημα *μέσα* ἐσχηματίσθη, νομίζω, παρὰ τὸ ἐπίθετον *μέσος*, ὅπως τὰ ἐπιρρήματα *κακά*, *καλά*, *ὡραῖα* κτλ. παρὰ τὰ ἀντίστοιχα ἐπίθετα *κακός*, *καλός*, *ὡραῖος* κοὐκ. Ἡ σχέσις λοιπὸν τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νεωτέρου ἐπιρρ. *μέσα* ἔχει πρὸς τὰ ἀρχαῖα *μέσως* καὶ *μέσον* ὡς τὸ *κακὰ* πρὸς τὸ *κακῶς* κτό. Πβ. καὶ τὸ σύνθετον *ἀνάμεσα* μεσαιων. καὶ νέον καὶ τὸ συνώνυμον αὐτοῦ μεσαιων. *ἀναμέσον* καὶ (μεταγενέστ. *ἀνὰ μέσον*) καὶ *ἀνάμεσον* καὶ *ἀναμεσόν*[5]. Εἶναι δὲ σαφὲς ὅτι *μέσον* καὶ *μέσα* ἐλέγοντο παραλλήλως τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ἑνικοῦ οὐδ. ἐπιθέτου *μέσον*, τὸ δεύτερον ἐκ τοῦ πληθυντ. *μέσα*· πβ. Πτωχοπρόδρ. 3,165α *καὶ*

---

[1] Ἀθηνᾶ 36 (1924) 77.

[2] Byzant. - Neugriech. Jahrbücher 11 (1934) 132.

[3] Πανδώρα 11, 384.

[4] Voruntersuchungen zu einer Grammatik der Papyri der nachchristl. Zeit, München 1938, σ. 80 σημ. 2.

[5] Ἰδὲ Ἱστορ. Λεξ. Νέας Ἑλληνικῆς 2,90β καὶ 91β (*ἀνάμεσα*, *ἀνάμεσον*).

μέσον νὰ ἐκατέβηκε ἐξαίφνης καὶ ἀνελπίστως, κατ' ἄλλο χειρογρ. *καὶ μέσα ν. ἐ...*, καὶ 187... *πῶς οὐκ ἐσχίσθη μέσα;* Διήγ. παιδιόφρ. στ. 912 (Wagner) *καὶ στήκουσιν οἱ ἄνθρωποι μέσα ἀρματωμένοι* κτλ.

Ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ *μέσα* ἦτο «ἐν τῷ μέσῳ (δύο ἢ πλειοτέρων σημείων)», *μεταξύ· ἐπὶ κύκλου π. χ.* σημεῖον εὑρισκόμενον *ἐν μέσῳ τῷ κύκλῳ* ἦτο *μέσα 'ς τὸν κύκλο·* ἐν Βοvα διέσωσεν ἡ λέξις τὴν σημασίαν ταύτην «ἐν μέσῳ»· κατ' ἐπέκτασιν τὸ *μέσον - μέσα* ἐδήλωσεν ὄχι τὸ ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ σημείων τινων, ἀλλ' ἁπλῶς τὸ «μεταξὺ» καὶ τὸ «ἐντὸς» (ἀνάλογος εἶναι π. χ. ἡ μὴ διαστολὴ τῆς σχέσεως τῆς ἐν τόπῳ στάσεως ἀπὸ τῆς εἰς τόπον κινήσεως, π. χ. *εἶμαι 'ς τὴν 'Αθήνα - πάω 'ς τὴν 'Αθήνα).*

Πράγματα παρέχει καὶ ὁ τύπος *μέσ'* ἐν συνεκφορᾷ, π. χ. *μέσ' 'ς τὸ δάσος, μέσ' 'ς τὸ σπίτι, μέσ' 'ς τὸ χειμῶνα* κτ. Ὁ Γ. Χατζιδάκις[1] ἑρμηνεύει τὸν τύπον *μέσ'* ('ς τὸ δάσο) ἐκ τοῦ *μέσα* ('ς τὸ δάσο) δι' ἀποβολῆς τοῦ *α*, ὁ δὲ Γ. Ψυχάρης[2] ἐκ τοῦ *μέσ' ἀπὸ* (ἀντὶ μέσα ἀπό). Παρατηρῶ ὅμως ὅτι λέγεται παραλλήλως *μέσ' 'ς τὸ σπίτι* καὶ *μέσα 'ς τὸ σπίτι, μέσα 'ς τὸ χειμῶνα* καὶ *μέσ' 'ς τὸ χειμῶνα* κοῦκ. Διὰ τοῦτο ὑποθέτω ὅτι ὑπὸ τὸν τύπον *μέσ'* κρύπτεται ὁ μεσαιωνικὸς τύπος *μέσον* γενόμενος *μέσο*[3]· ἐπειδὴ δὲ ἡ σύνταξις αὐτοῦ ἦτο πάντοτε κατ' αἰτιατικὴν μετ' ἀρσενικῶν καὶ οὐδετέρων συνήθης, *μέσο 'ς τὸ χωριό, μέσο 'ς τὸ περιβόλι, μέσο 'ς τὸ χειμῶνα* κτό., εἰς τὴν ἐκφορὰν ταύτην ὑπέστη τὰς ἀκολουθίας τοῦ νόμου τοῦ Kretschmer, ἤτοι *μέσ' 'ς τὸ χωριό, μ' 'ς τὸ περβόλι, μέσ' 'ς τὸ λογισμὸ* κοῦκ.[4], φυσικὰ δὲ μετηνέχθη τοῦτο ἔπειτα καὶ ἐπὶ τὰ θηλυκά, π. χ. *μεσ' 'ς τὴν πόλι, μέσ' 'ς τὴ νύχτα* κτ.

ν ὰ

Ὁ Κοραῆς[5] γράφει περὶ τῆς λέξεως «*νά*, μόριον δεικτικόν· παραφθορὰ τοῦ *ἠνὶ* τῶν παλαιῶν (ὅθεν τῶν Λατίνων τὸ *en*) κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ *η* (ὡς καὶ ἀπὸ τὸ αἰτιολογικὸν *ἵνα* ἐγεννήθη τὸ *νὰ*) καὶ τροπὴν τοῦ *ι* εἰς *α* κατὰ τὸ χυδαιέστατον *ἀκανετὸς* ἀντὶ ἱκανός». Κατὰ τὸν Σ. Βυζάντιον[6] προῆλθε τὸ *νὰ* ἐκ τοῦ ποιητικοῦ *ἠνὶ* (=ἰδού). Ὁ καθηγητὴς Γ. Χατζιδάκις[7] δέχεται τὴν παραγωγὴν

[1] ΜΝΕ 1,324.

[2] Ρωμαίικη Γραμματική 2,388.

[3] Πβ. τὸν τύπον *ἀνάμεσο* πολλαχοῦ.

[4] Πβ. καὶ *ἀπὸ τὸ - ἀπ' τό*, π. χ. *ἀπ' τὸ χωριό, ἀπ' τὸν τόπο* κτ. Περὶ τῆς ἑρμηνείας *ἀπὸ τὸ - ἀπ' τὸ* ἰδὲ Ἱστορ. Λεξ. Ν. Ἑλληνικῆς ἐν λ. *ἀπὸ* (2,414β).

[5] Ἄτακτα 1, 103.

[6] Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς διαλέκτου ἐν λ.

[7] Ἀθηνᾶ 1 (1889) 332 κέξ. Πβ. Einleitung σ. 52, ΜΝΕ 1, 55, 132 (100, 400), Λεξι-

τοῦ Κοραῆ καὶ ἑρμηνεύει τὸ *α* τοῦ *νὰ* κατὰ τὰ εἰς *-α* ἐπιρρήματα, ἤτοι κατὰ τὸ *πολλά, ἄριστα* κττ. εἶπον καὶ *ἀκόμα* (ἀκόμη), *δὰ* (δή), *ἐπὰ* (πῇ) κλπ.· δέχεται δὲ ὅτι τὸ *ἔν* (*ἔν τονε, ἔν τους* κττ.) εἶναι αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον *ἦν* προφερόμενον *ἔν*. Ὁ G. Meyer[1] λέγει ὅτι εἶναι δυσχερὲς νὰ λεχθῇ ποῦ τὸ μόριον τοῦτο, τὸ ἐκτεινόμενον εἰς πάσας τὰς Βαλκανικὰς γλώσσας, ἐγεννήθη, νομίζει δὲ ἐκ τῆς Σλαβικῆς, διότι εἶναι τοῦτο οἰκεῖον πασῶν τῶν Σλαβικῶν γλωσσῶν· (ἐξηγεῖ δὲ καὶ οὗτος τὸν τύπον *νάτε* παρὰ τὸ *νὰ* κατὰ τὸ σχῆμα *ἄμε - ἀμέτε*). Ὁ P. Kretschmer[2] κρίνει τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Meyer μὴ δικαιολογουμένην. Καὶ ὁ G. Rohlfs[3] συνάπτει τὴν λέξιν πρὸς τὸ ἀρχ. *ἠνί*, καταλέγει δὲ τοὺς κατωιταλικοὺς τύπους *νά, νάνα, ἄν, ἀνοὺ* καὶ *ὀνά*.

Περὶ τῆς ἑρμηνείας τοῦ Meyer νομίζω καὶ ἐγὼ ὅτι δὲν ἀληθεύει. Λέξις δημιουργηθεῖσα κατὰ τοὺς Βυζαντιακοὺς χρόνους τὸ *νὰ* ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἶναι πιθανὸν ὅτι παρελήφθη ἐξ αὐτῆς εἰς τὰς Σλαβικὰς γλώσσας (πβ. ὅτι καὶ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ ἔχομεν μόρια ἐκ τῆς Τουρκικῆς γλώσσης). Ὅπερ δὲ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ μόριον *νὰ* δὲν δύναται νὰ εἶναι Σλαβικῆς ἀρχῆς, εἶναι ἡ χρῆσις αὐτοῦ εἰς τὰ ἰδιώματα τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Κύπρου, ἔνθα Σλαβικὴ ἐπίδρασις δὲν ὑπῆρξε, θὰ ἦτο δὲ ἀδύνατον νὰ παρελήφθη τοῦτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν Σλαβικῶν γλωσσῶν καὶ νὰ μετεκομίσθη εἰς Κύπρον ἢ Κάτω Ἰταλίαν.

Ἡ δὲ ἑρμηνεία τοῦ *νὰ* ἐκ τοῦ *ἠνὶ* τοῦ Κοραῆ, Βυζαντίου, Χατζιδάκι κλπ. νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἐντελῶς φανερὰ διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους. Τὸ *ἠνὶ* μετ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἀρκτικοῦ *ἰ (η)* καὶ κατὰ παρέκτασιν εἰς *-α* κατὰ τὰ οὕτω λήγοντα ἐπιρρήματα δὲν θὰ ἐγίνετο *νά*, ἀλλὰ *νιά*. Ἡ φύσις τοῦ οὐρανικοῦ φθόγγου *ν* δὲν μοῦ φαίνεται ὅτι θὰ μετεβάλλετο, ὅπως δὲν μετεβλήθη καὶ τοῦ *λ* ἢ τοῦ *κ*, διότι λέγεται *ἀλλοὶ - ἀλλοιὰ* (ὄχι *ἀλλά*), *ἐκεῖ - ἐκειὰ* κττ.[4]

Ἐκ τούτου συμπεραίνω ὅτι καὶ τὸ *νὰ* καὶ τὸ *ἔν* παρήχθησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ *ἦν*, ὄχι τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ *ἠνὶ* καὶ τὸ *ἔν* ἐκ τοῦ *ἦν*. Κατὰ ταῦτα τὸ *ἦν* ἐγένετο **ἠνὰ* καὶ τοῦτο *νά*. Καὶ ἀπαντᾷ μὲν τὸ *ἦν* τοῦτο παρὰ ποιηταῖς, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐλέγετο ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ καὶ ἠχρηστεύθη ἀντικατασταθὲν ὑπὸ τοῦ μεταγενεστέρου *ἰδού*, ἐσώθη ὅμως διὰ τῆς προφορικῆς παραδόσεως. Ὁ τονισμὸς ἐπὶ τῆς

κογρ. Ἀρχεῖον 5 (1920) 12. Τοῦτο δέχεται καὶ ὁ Μ. Φιλήντας Γραμματικὴ τῆς Ρωμαϊκης γλώσσας 1148β καὶ Γλωσσογνωσία Ἑλληνικὴ 2, 47 παραβάλλων τὸ *ἀμμά, δά, ἐτσά, ἀντίκρα, ἀλιά, ἐκειά*.

[1] Neugriech. Studien 2,46.

[2] Der heutige lesbische Dialekt σ. 432.

[3] Etymolog. Wörterbuch der unteritalien. Gräzität σ. 88, ἀριθμ. 770.

[4] Ὁ Χατζιδάκις ἐν ΜΝΕ 1, 55 ἀναφέρει *ἦν* > *νά*, ἤτοι ἐνταῦθα ὁμιλεῖ περὶ τοῦ *ἦν* καὶ ὄχι περὶ τοῦ *ἠνί*.

ληγούσης (*ἠνὰ - νὰ*) πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ πιθανῶς κατ' ἐπίδρασιν τοῦ *ἰδοὺ* ἢ ἄλλης συνωνύμου λέξεως· κατὰ τὸ *ἰδοὺ* ἔληξε τὸ κατωιταλικὸν *ἀνού*, τὸ δὲ *ἠννὰ* εἶναι πιθανῶς προϊὸν νέας συμφύρσεως (ἤν + νά).

Τὸ δὲ τελικὸν *- α* νομίζω ὅτι προῆλθεν ὄχι κατ' ἐπίδρασιν τῶν εἰς *- α* ἐπιρρημάτων, διότι τὸ *ἤν* δὲν ἦτο ἐπίρρημα (τοπικόν, χρονικὸν ἢ ποσοτικόν), ἀλλ' ἐκ τινος λέξεως, ὡς τὸ *γεμὰ* (ἀρχ. εἶα) ἢ ἔκ τινος πολυχρήστου συνεκφορᾶς, οἵα θὰ ἦτο κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους: *ἤν ἀτὸς* (*ἤν ἀτή, ἤν ἀτό, ἤν ἀτοὶ* κτλ.), ἐξ ἧς προέκυψε τὸ *ν' ἀτὸς* καὶ τέλος τονισθὲν κατὰ τὸ *ἰδοὺ* ἢ τὸ *ἔν τος* ἐγένετο *νά τος*· εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι αἱ συνεκφοραὶ τοῦ *ἔν* καὶ τοῦ *νὰ* μετὰ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας τοῦ γ΄ προσ. εἶναι πολύχρηστοι: *ἔν τος - νά τος, ἔν τη - νά τη* (*ἔν τοσες, ἔν τητος* κτλ.). Κατὰ τὸ *νὰ* ἔληξε πιθανῶς καὶ τὸ *δά*.

Εἶναι ἐπίσης, γνωστὸν ὅτι τὸ *νὰ* κατήντησε προσσχηματισμός, π. χ. λέγεται *αὐτοσνά, τουτοσνά, τοσοσνά, ἐκεινοσνά, ἐγωνὰ - ἐσυνά, ὀχινά, ἐδωνά, ἐκεινά, τωρανὰ* κτλ. Ὁ προσσχηματισμὸς προῆλθεν ἐκ τῆς ἐν προτάσει συνεκφορᾶς· ἐλέγετο π. χ. *νά, δὲ σωπαίνω* καὶ ἔπειτα *δὲ σωπαίνω, νὰ* καὶ ἀντὶ τῆς ἀποφατικῆς προτάσεως *ὄχι νὰ - ὀχινά*· ἢ ἐκ φράσεως *νά, αὐτὸς ἦρθε - αὐτοσνὰ ἦρθε, νά, ἐκεῖνος ἔφυγε - ἐκεινοσνά, νὰ ἐδῶ - ἐδωνὰ* κτλ. Ὅτι δ' οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα δεικνύουν λέξεις διατηροῦσαι τὸ *νὰ* καὶ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει, π. χ. *νὰ 'δωνὰ* ἐν Τήλῳ, *νάτσινα* ἐν Ἴμβρῳ (νά, ἔτσι νά), *νὰ τοσνὰ* ἐνιαχοῦ. Προσέλαβον δὲ τὸ *νὰ* τοῦτο πᾶσαι αἱ δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι καὶ εἰς τὰ ἰδιώματα ἔχομεν τύπους αὐτῶν εἰς *- νὰ* καὶ μόνον ἀρσεν. *- νὰς* (τὸ τελικὸν *- ς* τοῦ δευτέρου τύπου κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ἀρσενικοῦ γένους).

γὰρ - τιγὰρ - μηγὰρ

Κατὰ τὸν Κοραῆν[1] ὁ σύνδεσμος *γὰρ* ὢν ἐν χρήσει παρὰ Πτωχοπροδρόμῳ δὲν σημαίνει τίποτε καὶ ἐξηλείφθη ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ πάλιν[2] «τὸν ἐφυλάξαμεν εἰς μόνον τὸ *μηγαρὶ* (χυδ. *μηγάρις*) ἐρωτηματικόν... Εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν μεταχειριζόμεθα καὶ τὸ *τιγαρί*». Ὁ Σ. Βυζάντιος[3] παράγει τὸ *μηγάρι* ἐκ τοῦ *μηγὰρ* καὶ τὸ *τιγάρη* ἐκ τοῦ «τὶ γάρ, ἤ...». Καὶ κατὰ τὸν Α. Πασπάτην[4] «ἡ λέξις [τσιγάρι μου] εἶναι τὶ *γάρ*». Καὶ κατὰ τὸν Σ. Ψάλτην[5] «*μήγαρ* σύνηθες ἐρωτημ. μόριον ἰσοδυναμοῦν σχεδὸν τῷ ἀρχαίῳ *μὴ γάρ*...» καὶ[6] «*τὶ*

---

[1] Ἄτακτα 1,70 καὶ 97.

[2] ἔνθ' ἀν. 1,150.

[3] Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς διαλέκτου[3], Ἀθῆναι 1874, ἐν λλ. *μηγάρι, τιγάρη*.

[4] Χιακὸν γλωσσάριον ἐν λ.

[5] Θρακικά, Ἀθῆναι 1905, σ. 190.

[6] ἔνθ' ἀν. σ. 90.

γάρ, σύνδ. ἐρωτημ.: *τὶ γὰρ..*». Ὁμοίως ἑρμηνεύει καὶ ὁ P. Kretschmer [1].

Κατωτέρω θέλω ἐπιχειρήσει νὰ ἑρμηνεύσω τύπους τινὰς τοῦ *γάρ*, *τιγὰρ* καὶ *μηγὰρ* καὶ νὰ δείξω πῶς τὰ ἐρωτηματικὰ ταῦτα μόρια προῆλθον.

Τύποι τοῦ *γὰρ* (= μήπως, ἴσως) εἶναι: *γὰρ* (Πελοπόνν.), *γάρις* (αὐτόθι), *γάρε* (αὐτόθι), *γάρες* (Κρήτη, Πελοπόνν.), *γάρ'ς* (Πελοπόνν.), *γιάρις* καὶ *νίαρ'ς* (Σάμος), *γάς* (Πελοπόνν.) Τύποι τοῦ *μηγὰρ*: *μηγάρ*, *μαγάρ*, *μηγγάρ*, *μηδάρ*, *μήγαρ*, *μήδαρ*, *μάρ*, *μηγάρι*, *μηγαρί*, *μηγάρις*, *μηγάρ'ς*, *μηάρις*, *μήγαρις*, *μήαρις*, *μήργας*, *μηγαρίς*, *μηαρίς*, *μήαρε* (= ἀλλά), *μεγάρι*, *μηγάος*, *μαγάρ'ς* *μάγαρ'ς*, *ἀπήγαρις*, *μακάρ'ς*, *μάκαρ'ς*, *μάρες*, *μηγαρπώς*. Τύποι τοῦ *τιγάρ*: *τιγάρ*, *τσιγάρ*, *τιγάρις*, *τιάρις*, *ταάρις*, *τίγαρ*, *τίγαρις*, *τίγαρε*, *τίγαρε*, *τίγαρες*, *τίαρις*, *τιγαρίς*, *τιγάρε*, *τιγάρες*, *τίγαρι*, *τιγάρι*, *τιγάριμ'*, *τσιγάρις*, *τσιγάρμ'*, *τσιγάριμον*, *τιγάριμους*, *τιγαρές*, *τιγάρπως*, *τίγαρμους*.

Οἱ τύποι οὗτοι σημαίνουν ἄραγε, μήπως. Ἐκ τούτων *μαγὰρ* (Κύμη) κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ *ἰ* πρὸς τὸ *α*, *μὰρ* καθ' ἁπλοποίησιν **μαὰρ* < *μαγάρ*, *μηγγὰρ* (Ροδόπη) μετὰ τῆς παλαιᾶς προφορᾶς τοῦ *γ* ὡς *g*, *μηδὰρ* (Φθιῶτις) ἀντὶ *μηγὰρ* κατ' ἐπίδρασιν τοῦ *δὰ* (πβ. μὴ δὰ ἔγινες μεγάλος;), *μήργας* (Μάδυτος) κατὰ μετάθεσιν τοῦ *ρ* ἀντὶ *μήγαρ'ς*, *μακάρ'ς* (Ἤπειρος) καὶ *μάκαρ'ς* (Κύμη) ἀντὶ *μηγάρ'ς* *μήγαρ'ς* (πβ. *μαγὰρ* ἐν Κύμῃ) κατ' ἐπίδρασιν τοῦ *μακάρι*, *ταάρις* (Λιβύσσιον) ἐκ τοῦ *τι(γ)άρις*, πβ. ἀνωτέρω *μάρ*, *τσιγάρις* κλπ. διὰ τσιτακισμοῦ.

Περὶ τῶν τύπων εἰς *-ι* ὁ Κοραῆς [2] ἑρμηνεύει τὸ *μηγαρὶ* «κατὰ προσσχηματισμὸν Ἀττικόν, ὡς τῶν παλαιῶν τὸ *νυνγαρὶ* καὶ *νυνμενί*, ἀντὶ τοῦ *νῦν γὰρ* καὶ *νῦν μέν*... Εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν μεταχειριζόμεθα καὶ τὸ *τιγάρι*», ὁ δὲ Σ. Βυζάντιος [3] ἀκολουθῶν ἴσως τὸν Κοραῆν ἑρμηνεύει τὸ *μιγάρι* ἐπίσης «κατὰ πρόσληψιν ἀρχαιοτάτην» καὶ τὸ *τιγάρη* ἐκ τοῦ «τὶ γάρ, ἢ...». Νομίζω ὅτι οἱ εἰς *ι* τύποι *μηγάρι* (πολλαχοῦ) καὶ *μεγάρι* (Μάνη) καὶ *μηγαρὶ* (Χίος) καὶ *τιγάρι* (Πελοπόννησος, Χίος κ. ἀ.) προῆλθεν ἐκ τοῦ *μηγὰρ* καὶ *τιγὰρ* λήξαντος κατὰ τὸ *τί*, *διατί*, *μήτι* (ἐν Κ. Διαθήκῃ).

Οἱ εἰς *-ις* τύποι ἡρμηνεύθησαν ὑπὸ τοῦ P. Kretschmer [4] ὡς ἔχοντες τὸ *-ις* ἐκ τῶν ἄλλων εἰς *-ις* ἐπιρρημάτων, οἷον *νωρὶς* κτλ.[5]. Ἀλλὰ παρατηρῶ ὅτι τῶν τύπων *γάρις*, *μηγάρις* (καὶ *μήγαρις*) καὶ *τιγάρις* (καὶ *τίγαρις*) προηγοῦνται οἱ τύποι οἱ λήγοντες ἁπλῶς εἰς *-ι*, ἤτοι *μηγάρι*, *τιγάρι* κτλ., περὶ τῶν ὁποίων

[1] Der heutige lesbische Dialekt, Wien 1905, στήλη 362.

[2] Ἄτακτα 1, 150.

[3] ἔνθ' ἀν.

[4] ἔνθ' ἀν.

[5] Πβ. καὶ *Γ. Χατζιδάκιν*, Ἐπετηρὶς Πανεπ. Ἀθηνῶν 7 (19101/1) 83.

ἐγένετο λόγος. Περαιτέρω δὲ ἔχομεν καὶ τύπους λήγοντας εἰς *-ες* καὶ εἰς *-ε*, οἷον *γάρε* (Πελοπόνν.), *γάρες* (Κρήτη, Πελοπόνν.), *μεγάρε* (Μάνη) καὶ *μάρες* (Σινώπη), *τίγαρε* (Πελοπόνν. καὶ *τιγάρε* αὐτόθι), *τίγαρες* (Πελοπόνν. καὶ *τιγάρες* αὐτόθι)· οἱ εἰς *-ε* τύποι ἔληξάν κατὰ τὸ συνώνυμον ἐρωτηματικὸν μόριον *ἀράγε* ἐξίσου εὔχρηστον μέχρι σήμερον. Οἱ δὲ εἰς *-ς* τύποι ἅπαντες *(γάρις* καὶ *γάρες, μηγάρις* καὶ *τιγάρις - τιγάρες, τίγαρμους - τιγάρμους* κτλ.) προσέλαβον τὸ *ς* ἀναλογικῶς καὶ δὴ κατὰ τὸ συνών. *μήπως*, καθ' ὃ καὶ τὸ *ἀράγες* παρὰ τὸ *ἀράγε*. Οἱ τύποι *γάρ'ς* (Πελοπόνν.), *μηγάρ'ς* (Κύμη, Ἐπιβάται, Λέσβος) καὶ *μαγάρ'ς* (Κύμη) καὶ *μάγαρ'ς* (Μακεδονία) καὶ *μακάρ'ς* (Ἤπειρος) καὶ *μάκαρ'ς* (Κύμη) προῆλθον μετ' ἀποβολὴν τοῦ ἀτύνου *ί* εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα, ὁμοίως τοῦ *ί* παρὰ τὸ *ρ* εἰς τὰ νότια. Περαιτέρω *γὰς* (Καλάβρυτα, Πυλία) ἀντὶ *γάρ'ς* (γάρις) ἀπώλεσε τὸ *ρ* ἐξ ἁπλοποιήσεως τοῦ συμπλέγματος *ρσ* + συμφ. (π. χ. *γάρ'ς τρώει;* ἢ *γάρ'ς θέλει;*).

Τὸ *μηγὰρ* καὶ *τιγὰρ* προῆλθον ἐκ φράσεων, οἷαι «*μὴ γὰρ* θέλῃ νὰ εἴπῃ;» (= μήπως λοιπόν..), «*τὶ γάρ;* θέλει νὰ φάγῃ;» κτλ., ὅθεν «μηγὰρ θέλῃ νὰ εἴπῃ» (= μήπως θ. ν. εἴ.), «*τιγάρ* θέλει νὰ φάγῃ;» (= μήπως θ. ν. φ.). Γενομένου δὲ ἄλλως τοῦ χωρισμοῦ εἰς φράσιν, οἷα «τὶ γάρ; θέλει νὰ φάγῃ;» ἤτοι «τί; *γὰρ* θέλει νὰ φάγῃ;» τὸ *γὰρ* προσέλαβε σημασίαν ἐρωτηματικοῦ μορίου καὶ οὕτω χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ «γὰρ ἔρχεται;» (= μήπως ἔρχεται;). Ἂν δὲ τὸ *μηγάρπως* καὶ τὸ *τιγάρπως*, ἀμφότερα ἐν Μεγαλοπόλει, δὲν εἶναι σύμφυρτα, μηγὰρ + μήπως καὶ τιγὰρ + μήπως, δύναται νὰ νοηθῇ τὸ *τιγάρπως* ἐκ φράσεων, οἷα «*τὶ γὰρ; πῶς* θέλεις σύ...;», ἔπειτα δ' ἐλέχθη καὶ *μηγάρπως*. Ὅμοιον πρὸς τὸ *τιγὰρ* καὶ τὸ *μηγὰρ* εἶναι τὸ τῆς Κ. Διαθήκης *ἵνατὶ* ἐκ τῆς φράσ. «ἵνα τὶ γένηται;».[1]

Οἱ τύποι *τιγάριμ'* (ἀντὶ *τιγάριμον*, Σάμος), *τσιγάριμ'* (Θράκη), *τσιγάριμον* (Χίος), *τιγάριμους* (Χίος) καὶ *τίγαρμους* (Χίος) προῆλθον ἐκ τοῦ *τιγάρ μου* εἰς φράσεις, οἷα «*τιγὰρ μοῦ μιλεῖ;*» (= μήπως μοῦ μ.), «*τιγὰρ μοῦ δίδει τίποτε;*» κοῦκ. Οὕτω *τιγάρμου* ὡς μία λέξις. Οἱ μετὰ τοῦ *-ι-* τύποι *(τιγάριμ', τσιγάριμον, τιγάριμους)* προῆλθον παρὰ τὸν ἁπλοῦν τύπον *τιγάρι*, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνωτέρω.

Ἡ κίνησις τοῦ τόνου *μηγὰρ - μήγαρ, τιγὰρ - τίγαρ* ἑρμηνεύεται ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς λέξεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἐκ δύο μονοσυλλάβων *μὴ γάρ, τί γάρ*, ἐπὶ τῶν τρισυλλάβων καὶ προπαροξυτόνων *μήγαρις* κτλ. - *τίγαρε* κτλ. κατὰ τὸ *ἄραγε*, ἐπὶ τῶν τρισυλλάβων ὀξυτόνων κατὰ τὸ *διατί, ἵνατὶ* κτό.

Δ. ΓΕΩΡΓΑΚΑΣ

---

[1] Ἰδ. *A. Debrunner - Fr. Blass'* Grammatik des neutestam. Griechisch, Göttingen 1931, σ. 9, § 12,